

EL TERRORISME INTERNACIONAL AL MÓN CONTEMPORANI

UNITAT DIDÀCTICA PER A HISTÒRIA
DEL MÓN CONTEMPORANI

1r BATXILLERAT

**PROJECTE EDUCATIU "MEMÒRIA
I PREVENCIÓ DEL TERRORISME".
UNITAT DIDÀCTICA NÚM. 5**

EDITA

Direcció General de Suport a Víctimes del Terrorisme. Ministeri de l'Interior

Direcció General d'Avaluació i Cooperació Territorial. Ministeri d'Educació i Formació Professional

Centre Memorial de les Víctimes del Terrorisme

Fundación Víctimas del Terrorismo

TEXTOS

Jesús Prieto Mendaza

DISSENY

Dr. Drumen

TRADUCCIÓ

Joan Ramón Costas

FOTOGRAFIES

EFE

EPA

POOL

Zumapress

NIPO Ministeri de l'Interior: 126-20-074-8

NIPO Ministeri d'Educació i Formació Professional: 847-20-235-7

Fig. 1. Un infant deixa flors en record a les víctimes de l'atemptat gihadista de Niça, en què un terrorista va atropellar amb un camió la multitud que celebrava la festa nacional francesa (16/07/2016). Fotografia: Ian Langsdon, EFE/EPA.

ÍNDEX

El projecte educatiu «Memòria i prevenció del terrorisme» el conformen una sèrie d'unitats didàctiques que tracten el tema del terrorisme des de les assignatures de Geografia i Història, Psicologia, Història d'Espanya, Història del Món Contemporani, Filosofia i Valors Ètics.

Aquesta unitat és un recurs complet que el professorat pot emprar a l'aula, atès que disposa del contingut que cal desenvolupar en cadascuna de les sessions projectades i de l'aplicació didàctica final, tal com s'inclourien en un llibre de text i sense fer modificacions dins la programació de la matèria.

04

Sessió 01

Introducció.
Què és el terrorisme?

Activitat 1.
Nova o antiga, la violència terrorista genera patiment

10

Sessió 02

Les quatre onades de terrorisme

Activitat 2.
El terror com a eina política

16

Sessió 03

El naixement del terrorisme global

Activitat 3.
World Trade Center.
L'atemptat que va colpir el món

22

Sessió 04

El gihadisme després de la Primavera Àrab

Activitat 4.
Un espanyol en l'explosió de l'Hotel Ghazala Gardens

28

Orientacions per treballar els materials

34

Referències

SESSIÓ

01

Fig. 2. Un home plora mentre cerca el seu fill, desaparegut el dia abans amb l'explosió d'un camió bomba de terroristes talibans contra el Ministeri de Defensa de l'Afganistan (02/07/2019).
Fotografia: Hedayatullah Amid, EFE.

INTRODUCCIÓ. QUÈ ÉS EL TERRORISME?

El fenomen terrorista és un problema internacional que ha afectat, en graus diferents i amb una evolució històrica diversa, països de tots els continents.

Tal com succeeix amb altres fenòmens socials complexos, també hi ha definicions diferents del terrorisme. Els especialistes solen remarcar el fet que es tracta d'una eina per imposar per la força un projecte polític determinat, per a la qual cosa el terrorisme vol infondre por en els oponents i en la societat mateixa. Aquests són els elements principals que el caracteritzen:

VIOLÈNCIA CLANDESTINA

El terrorisme actua de manera secreta o oculta per tal d'eludir l'acció de la justícia. La clandestinitat, al seu torn, provoca un grau més alt d'aïllament i radicalitat del grup.

GENERA UN CLIMA DE TERROR

L'etimologia de la paraula indica que *terrorisme* es deriva de *terror*, i això és precisament el que es pretén provocar mitjançant aquest recurs: una por intensa entre els rivals i en la societat en general.

ASSOLIMENT D'OBJECTIUS POLÍTIQS

Darrere del terrorisme hi ha un projecte de poder, dirigit contra alguna institució o organització a la qual es pretén sotmetre mitjançant l'ús de la força.

IMPACTE PROPAGANDÍSTIC

Els grups terroristes aprofiten l'impacte que provoquen els seus atemptats, la seva repercussió a través dels mitjans de comunicació, per difondre les seves exigències.

El terrorisme incideix sobre diferents àrees:

LES VÍCTIMES

Principalment, el terrorisme afecta les persones assassinades, ferides, segrestades, extorcionades i amenaçades, i també el seu entorn (família i amics).

LA POLÍTICA

El terrorisme viola els principis democràtics, atès que genera una por que redueix les possibilitats de participació política lliure i en igualtat.

LA SOCIETAT

El terrorisme deteriora la convivència perquè ataca els drets humans més elementals.

L'ECONOMIA

Els atemptats originen costos materials i de seguretat.

Fig. 3. Vista general de l'estació central de trens de Bolonya, devastada per una explosió terrorista. Fotografia: Keystone Pictures, Zumapress.

Podem distingir quatre grans grups d'organitzacions terroristes segons la seva ideologia:

NACIONALISTES RADICALS

A Europa les organitzacions més cruents i duradores han estat, per aquest ordre, l'IRA (Irish Republican Army, Exèrcit Republicà Irlandès) i ETA (Euskadi Ta Askatasuna, País Basc i Llibertat). En tots dos casos, els objectius principals eren separatistes. L'IRA Provisional (Provisional Irish Republican Army) va néixer el 1969 i, a l'igual de l'IRA Oficial, es va declarar hereu de l'antic IRA sorgit del que es coneix com l'Alçament de Pasqua (1916). Oficialment, va deixar d'actuar l'any 2005, però el final definitiu cal datar-lo el 2008.

L'IRA Provisional volia aconseguir que Irlanda del Nord deixés de formar part del Regne Unit, i ETA perseguia la independència del País Basc. El primer atemptat mortal comès per ETA va ser el 1968, un any abans del naixement de l'IRA Provisional. Per tant, coincideixen tant els seus inicis com també els punts àlgids de la seva activitat: les dècades de 1970 i 1980. ETA va anunciar el cessament definitiu de l'activitat terrorista el 20 d'octubre de 2011.

Fora d'Europa també hi ha hagut organitzacions terroristes de tipus nacionalista radical, com ara els Tigres d'Alliberament de Tamil Eelam, a Sri Lanka, on pretenien instaurar un estat tàmil propi.

GIHADISTES

És el tipus de terrorisme que roman més actiu actualment. Tenen com a objectiu implantar un califat des d'una interpretació dogmàtica, ortodoxa i minoritària de la xaria, la llei islàmica. Les organitzacions més conegudes són Al-Qaida, fundada el 1988, i l'Estat Islàmic de l'Iraq i el Llevant (Daesh), que va adquirir protagonisme a partir de 2014. Totes dues disposen de franquícies regionals, com ara Boko Haram a Nigèria, lligada al Daesh. A l'igual que els Tigres d'Alliberament de Tamil Eelam, el terrorisme gihadista ha fet de la immolació i les massacres indiscriminades els seus senyals d'identitat principals.

EXTREMA ESQUERRA

En aquest cas, ens hem de referir a organitzacions com els GRAPO (Grups de Resistència Antifeixista Primer d'Octubre), a Espanya; les Brigades Roges, a Itàlia; la Fracció de l'Exèrcit Roig, a Alemanya; i altres grupuscles menors, sempre amb el denominador comú d'intentar establir la dictadura del proletariat mitjançant cèl·lules clandestines que feien servir la violència. Fora d'Europa també hi ha organitzacions d'aquest tipus, com ara les FARC (Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia) o Sendero Luminoso, al Perú, inoperatives avui dia.

EXTREMA DRETA

Entre les referències polítiques d'aquest tipus de terrorisme hi havia els règims autoritaris i feixistes que en el transcurs del segle XX van governar a diversos països, com ara el de Mussolini a Itàlia, el de Hitler a Alemanya o el de Franco a Espanya. A Espanya, el terrorisme de la ultradreta estava fragmentat en organitzacions com el BVE (Batalló Basc Espanyol) o la Triple A (Aliança Apostòlica Anticomunista), i va assolir protagonisme, sobretot, durant els anys de la transició, quan pretenia desestabilitzar el procés de democratització, com va passar quan el 1977 un comando de l'extrema dreta va atacar un despatx d'advocats laboralistes de Comissions Obreres (CCOO) a Madrid, amb el resultat de cinc persones assassinades i quatre més de ferides. En aquesta època mateixa s'emmarquen també les activitats terroristes del grup denominat Guerrillers de Crist Rei, braç armat de l'extrema dreta en els primers anys de la transició del franquisme cap a la democràcia. En aquestes dates, l'any 1980, es va produir una de les massacres terroristes més grans que hi ha hagut a Europa: la va causar una cèl·lula ultradretana a l'estació ferroviària de Bolonya (Itàlia), amb el resultat de 85 víctimes mortals.

Fig. 4. L'any 1972 va ser el més cruent del terrorisme a Irlanda del Nord, amb prop de 500 persones assassinades, la majoria per l'IRA Provisional. Fotografia: Keystone Pictures, Zumapress.

S'estima que al món hi ha una mitjana de 900 atemptats cada mes, segons les dades del Jane's Terrorism and Insurgency Centre. Reinares (2015) afirma que, actualment, a escala mundial, nou de cada 10 atemptats tenen lloc a l'Àsia Meridional, l'Orient Mitjà i la meitat septentrional de l'Àfrica. Tot i que presenten moltes diferències, tant en el fons com en la forma, també es podria afirmar que grups aparentment tan diversos com les FARC, Al-Qaida, Daesh, l'IRA, ETA o Boko Haram presenten característiques comunes. Així, tots aquests grups responen a un pensament fanatitzat que els porta a combatre i eliminar el que és diferent, construït com un enemic.

En tot grup terrorista es pot parlar d'una responsabilitat, un discurs i un pensament, sens dubte sectaris, que, a partir dels seus propis mites, ritus i litúrgies, sustenten i alimenten

l'exercici de qualsevol grup violent, tot plegat embolicat amb el paper de cel·lofana d'una narrativa romàntica, adscrita a una suposada lluita alliberadora. Aquest discurs és el brou de cultiu que va possibilitar la creació, la divulgació i l'exercici pràctic de les teories més violentes dels grups terroristes.

Hi ha la tendència a pensar que l'esment de la violència terrorista només es refereix a la que exerceixen els qui disposen una pistola, posen una bomba en un local o s'immolen en una estació de metro. L'activitat terrorista fa servir moltes armes per arribar a crear un clima de terror dins la societat: confidents, captadors, formadors, delators, la por, l'amenaça, l'extorsió, les pintades, l'assenyalament..., que esdevenen també unes armes eficaces per atemorir la societat i controlar-la.

ACTIVITAT 1**NOVA O ANTIGA, LA VIOLÈNCIA TERRORISTA GENERA PATIMENT**

Quin atemptat terrorista, comès en aquest segle, t'ha impactat més? Per què? Coneixes cap persona que hagi patit un atemptat terrorista? Et proposem la recerca d'informació (de manera personal o en grup de treball cooperatiu i col·laboratiu) sobre aquest tema per elaborar una exposició escrita sobre la situació i les conseqüències de la violència. La taula següent us pot ajudar a l'hora d'ordenar les dades que hi recolliu.

NOM DE LA VÍCTIMA	TIPUS DE VIOLÈNCIA PATIDA	LLOC DE L'ATEMPTAT	CONSEQÜÈNCIES DE L'ACCIÓ TERRORISTA

L'exposició es pot fer sobre paper o en format digital. Finalment, amb les dades, les aportacions, les projeccions i els aclariments que hi sorgeixin cal elaborar unes conclusions des del conjunt del grup classe. Aquestes conclusions es poden penjar com un mural a l'aula o projectar en format vídeo o PPT.

SESSIÓ

02

LES QUATRE ONADES DE TERRORISME

En aquesta segona sessió farem un recorregut des dels orígens del terrorisme modern fins a l'actualitat. Partint del fet que no es tracta d'un fenomen recent, sinó que té unes arrels profundes, analitzarem les característiques principals que va tenir en els segles XIX i XX.

En la història contemporània, el terrorisme ha aparegut en forma d'onades, cadascuna de les quals ha tingut una durada mitjana de 35 a 40 anys. Aquests cicles no han afectat únicament un país, sinó simultàniament diversos, i tenen una fase d'intensificació de la violència seguida d'una altra de declivi fins que desapareixen. David C. Rapoport, professor de la Universitat de Califòrnia i pioner en els estudis de terrorisme, distingeix quatre onades de terrorisme, no totes consecutives, sinó que en algun cas, el final d'una s'encavalca amb el començament d'una altra. Els elements que les defineixen són: el context polític en què neixen, l'orientació ideològica que hi predomina, les organitzacions que les protagonitzen, els llocs que pateixen més atemptats, les tàctiques principals i els objectius.

La primera onada de terrorisme va ser de caire «anarquista/nihilista» i va sorgir el darrer terç del segle XIX. El declivi de l'Associació Internacional de Treballadors (AIT) va frustrar les expectatives d'una revolució imminent. En aquest context, els més extremistes van decidir que la violència era una fórmula vàlida per atacar l'Estat a fi i efecte d'assolir una societat sense classes. La propaganda en aquest sentit i els intents de magnicidi van abundar en aquesta etapa, de manera que s'hi van succeir els atemptats contra alts càrrecs polítics amb la intenció de provocar una crisi del sistema. A Rússia, els membres de Narodnaja Vol'a (Voluntat del Poble) van acabar amb la vida del tsar Alexandre II (1881). A Espanya, tres presidents de Govern de l'època de la Restauració van ser assassinats per terroristes d'inspiració anarquista: Antonio Cánovas del Castillo (1897), José Canalejas (1912) i Eduardo Dato (1921). També van ser anarquistes els autors dels assassinats del rei Humbert I d'Itàlia (1900) i del president dels Estats Units William McKinley (1901). Alguns factors tècnics, com ara el descobriment de la dinamita el 1866, van ajudar a fer que aquesta onada es desenvolupés, gràcies al seu poder de destrucció i, per tant, a la seva capacitat de generar por; tot i així, van continuar emprant-hi armes de foc com la pistola o el revòlver. No obstant això, els perpetradors d'aquests actes no van assolir els seus objectius finals. Sovint, la repressió subsegüent va tancar el cicle de violència dins de cada país

Fig. 5. Líders mundials es manifesten units a París per honorar les víctimes de l'atemptat terrorista contra la revista satírica "Charlie Hebdo" (11/01/2015). Fotografia: Julien Warnand, EFE.

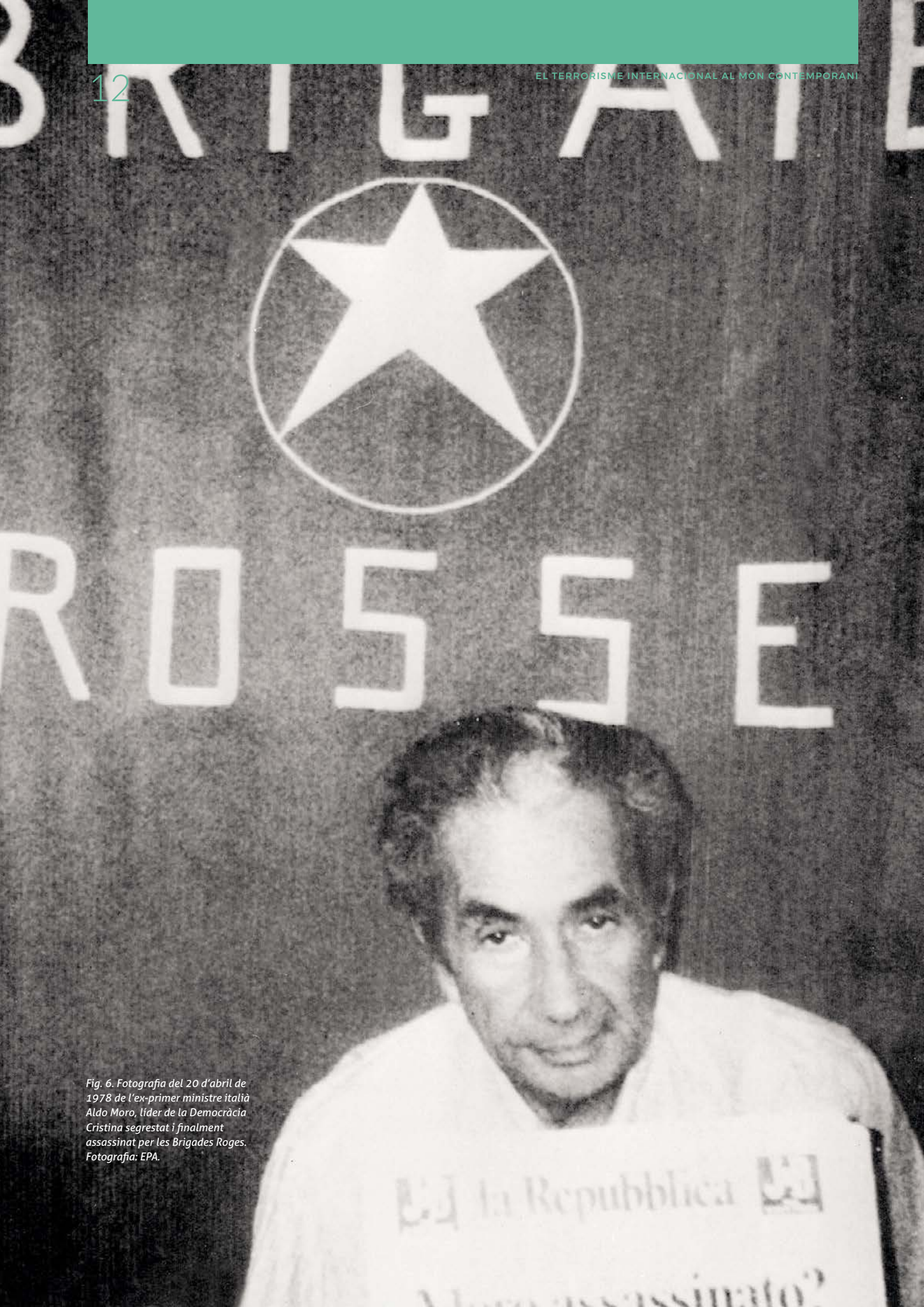

Fig. 6. Fotografia del 20 d'abril de 1978 de l'ex-primer ministre italià Aldo Moro, líder de la Democràcia Cristiana segrestat i finalment assassinat per les Brigades Roges. Fotografia: EPA.

afectat, de manera que en la primera dècada del segle XX aquesta primera onada de terrorisme ja estava en declivi.

La segona onada de terrorisme va sorgir entorn de la Primera Guerra Mundial (1914-1918), i el nacionalisme en va ser la inspiració ideològica principal. Hi ha diversos factors que poden explicar-ne el desenvolupament. D'una banda, la proliferació de moviments separatistes, que es guiaven per la demanda d'autodeterminació per tal de provocar la ruptura dels estats plurinacionals europeus. D'altra banda, l'ascens dels totalitarismes, de signe tant comunista com feixista, a l'Europa d'entreguerres i l'afebliment de les democràcies liberals que es produïa en paral·lel. Aquesta onada va venir precedida de l'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, hereu de la corona de l'Imperi austrohongarès, a mans d'un radical serbi a Sarajevo, el 1914, fet que va precipitar l'esclat de la Primera Guerra Mundial.

Segurament l'organització més coneguda d'aquesta fase, i la que ha durat més, és l'IRA (l'Exèrcit Republicà Irlandès), creat el 1916 i que, amb el temps, es dividiria en diferents faccions, entre les quals hi ha la branca Provisional, esmentada abans. El seu objectiu era aconseguir la independència de l'illa d'Irlanda, que en aquell moment estava sota el domini britànic. Però lluny d'allà, a la regió dels Balcans, el regne de Iugoslàvia també va patir l'escomesa de diferents terrorismes de caire nacionalista: el serbi, el croat i el macedoni. Pel que fa als moviments totalitaris que es van anar apoderant de l'espai públic a Itàlia o Alemanya en les dècades de 1920 i 1930, no es pot parlar d'organitzacions terroristes clàssiques, estructurades en cèl·lules clandestines, sinó de la imposició d'un clima de por a través d'organitzacions paramilitars els membres de les quals actuaven uniformats, com els esquadrilles feixistes a Itàlia o la Sturmabteilung, o SA (secció d'assalt nazi), a Alemanya. En tots dos casos van assolir el poder i van pretendre perpetuar-s'hi, però els seus règims de terror, encapçalats per Mussolini i Hitler, respectivament, van durar poc; no obstant això van causar moltes víctimes. En la Segona Guerra Mundial (1939-1945) van ser derrotats pels aliats.

La tercera onada de terrorisme va anar lligada a l'auge de l'anomenada «nova esquerra». Un cop va acabar la Segona Guerra Mundial, el 1945, l'Europa democràtica va viure un període d'estabilitat política, creixement econòmic i relativa calma social que va durar 20 anys, aproximadament. Des de la darrera de la dècada de 1960, el terrorisme, tant revolucionari com contrarevolucionari, va tornar a colpejar simultàniament nombrosos països: Espanya, el Regne Unit, Itàlia o Alemanya.

En un context d'efervescència social, els més radicals van optar de nou per la via armada i van fundar el que van anomenar

«guerrilles urbanes», és a dir, noves organitzacions terroristes. Les que estaven inspirades per l'extrema esquerra, com les Brigades Roges a Itàlia o la Fracció de l'Exèrcit Roig (RAF) a Alemanya, en la dècada de 1980 ja van entrar en declivi, per manca de suport. La majoria de la població feia costat a la democràcia i les seves institucions. No obstant això, altres organitzacions fonamentalment nacionalistes, com ETA a Espanya o les diverses branques de l'IRA a Irlanda del Nord, van perviure més temps, fins al segle XXI. Enfront d'aquestes bandes van sorgir-ne d'altres d'ultradreta, com Ordine Nuovo a Itàlia, l'Aliança Apostòlica Anticomunista (Triple A) a Espanya o els grups lleialistes a Irlanda del Nord.

Lamentablement aquesta vulneració dels drets humans es dona a molts llocs del món, també molt a prop teu. Hi ha una dada esfereïdora: només a Espanya, des de l'any 1960 gairebé 1.500 persones han perdut la vida com a conseqüència d'actes terroristes.

L'efecte del terrorisme sobre l'exercici dels drets humans és directe i negatiu, especialment, pel que fa al dret a la vida, a la llibertat o a la integritat física, però, a més, desestabilitza les institucions democràtiques, les relacions entre els països i el desenvolupament social i econòmic. És un problema de tots, actual i greu.

ACTIVITAT 2

EL TERROR COM A EINA POLÍTICA

FASE A. Cal haver llegit prèviament el text de la sessió 2 de manera individual, a l'aula o a casa. Es distribueix l'alumnat en quatre grups de treball de no més de cinc persones, si és possible. Cada grup ha de triar un dels textos que s'ofereixen a continuació i desenvolupar un treball grupal breu entorn del text triat. Hi han de constar de manera obligatòria els aspectes següents:

A quina onada del terrorisme correspon?

Com es va produir l'atemptat i en quin context?

Quines conseqüències va tenir tant en l'aspecte humà com en el social?

TEXT 1

L'any 1897 **William McKinley** va esdevenir el vint-i-cinquè president dels Estats Units d'Amèrica. El 6 de setembre de 1901, va visitar, acompanyat de la seva dona, Ida Saxton, l'Exposició Panamericana que se celebrava a Buffalo (Nova York). Allà, mentre es trobava en el Temple de la Música, Leon Czolgosz, un anarquista d'origen polonès, va disparar el revòlver que duia amagat a la mà dreta. Un tret va impactar a l'espatlla del president i un altre a l'abdomen. El 14 de setembre va morir a causa de gangrena.

TEXT 2

L'atemptat de Sarajevo és el terme amb què és conegut arreu del món l'assassinat de l'arxiduc **Francesc Ferran d'Àustria**, hereu de la corona de l'Imperi austrohongarès, i de la seva esposa, la duquessa Sofia Chotek, comès el 28 de juny de 1914, a la ciutat de Sarajevo, capital de la província imperial de Bòsnia i Hercegovina. L'atemptat terrorista el va perpetrar el nacionalista serbi Gavrilo Princip, instigat per un moviment l'objectiu del qual era l'emancipació de Bòsnia respecte d'Àustria-Hongria, i que tenia el suport de cercles d'intel·ligència i militars del Regne de Sèrbia.

TEXT 3

El matí del 7 de juny de 1996, el policia **Jerry McCabe** i el seu company Ben O'Sullivan començaven la tasca d'escorta d'una furgoneta de Correus a Adare, al comtat irlandès de Limerick. Un comando de l'IRA Provisional, en l'acció per robar els diners que transportava la furgoneta, va disparar amb un kalàixnikov i va ferir greument Ben i va assassinar Jerry. A Jerry li faltava poc per jubilar-se.

TEXT 4

El 3 de juny de 2017, Khuram Butt, Rachid Redouane i Youssef Zaghba, amb el cotxe amb què circulaven, van atropellar els vianants al pont de Londres. Després, a les rodalies del Borough Market, van baixar del vehicle i van atacar amb ganivets els transeünts. **Ignacio Echevarría**, un espanyol resident a la capital britànica, va veure els membres del comando atacar una noia i un policia que anava a socórrer-la. Sense pensar-s'hi, Ignacio es va enfrontar als terroristes amb l'única arma que tenia: un monopatí. Ignacio va morir a causa de les ganivetades que li van clavar els terroristes, que van actuar en nom de l'Estat Islàmic. En aquest atemptat, van ser assassinades nou persones i 48 més hi van resultar ferides de diversa gravetat.

FASE B. Un cop acabat el treball per grups, el professor ha de demanar a un portaveu de cada grup que comenti i presenti a la classe el resultat del seu treball. La presentació, oral, es pot acompanyar d'altres suports: pissarra, pissarra digital, murals, vídeos... Les presentacions poden ser gravades per tal que siguin accessibles per a tot l'alumnat a la plataforma o bloc de l'aula. Després de l'exposició de tots els portaveus, el professor fa un recordatori del que s'ha tractat en la introducció de l'activitat i com les diferents versions del terrorisme han sembrat el terror com a eina política, basant-se en el discurs de l'odi i el pensament fanàtic. Finalment, convindria estimular un debat entre l'alumnat, que també es pot gravar i, posteriorment, penjar en la mateixa plataforma.

*Fig. 7. La policia arresta Gavriilo Princip, assassí de l'arxiduc Francesc Ferran d'Àustria.
Fotografia: Hilary Jane Morgan, Zumapress.*

SESSIÓ

03

EL NAIXEMENT DEL TERRORISME GLOBAL

El terrorisme del segle XXI té una data de naixement: l'11 de setembre de 2001. Aquell dia un grup de gihadistes membres d'Al-Qaida (en català, la Base) van segrestar quatre avions civils als Estats Units (EUA): van fer que dos d'aquests aparells s'estavellessin contra les torres bessones de Nova York i un altre contra el Pentàgon, a Washington, mentre que el quart va caure al camp, perquè els passatgers van rebel·lar-se contra els segrestadors, que van perdre el control de la nau. El balanç d'aquella complexa operació terrorista va ser de més de tres mil víctimes mortals i de sis mil ferits. El balanç indirecte i a mitjà termini va ser l'inici de dues guerres -una a l'Afganistan i una altra a l'Iraq- amb desenes de milers de morts i l'extensió del terrorisme.

Un dels trets característics de la violència gihadista és la voluntat d'homicidi massiu, com reflecteixen clarament, a més de l'11-S, els atemptats comesos a Madrid l'11 de març de 2004 (193 víctimes mortals); els perpetrats a Londres el 7 de juliol de 2005, amb 56 assassinats; els registrats a Camp Speicher (Iraq), amb unes 1.600 víctimes el juny de 2014; la matança d'entre 400 i 500 persones duta a terme per Boko Haram a l'Estat de Borno (Nigèria) els dies 3 i 4 de juny de 2014; la de 325 persones comesa a Bagdad el 3 de juliol de 2016; o els atemptats de Barcelona i Cambrils del 17 d'agost de 2017, amb 16 víctimes.

Els atemptats de l'11-S van donar a conèixer al món una organització terrorista, Al-Qaida, i el seu fundador i líder, Ossama bin Laden, que fins aleshores havien passat desapercebuts per a l'opinió pública, tot i que aquest grup, creat tretze anys abans, ja havia comès atacs importants i havia causat centenars de víctimes.

Per entendre la història d'Al-Qaida i d'altres grups terroristes d'inspiració gihadista cal conèixer la història recent de l'Afganistan. El 1979, les tropes de l'URSS van entrar al país per donar suport a un govern prosoviètic que s'havia instal·lat a la capital, Kabul, després d'un cop d'Estat intern. La presència de l'exèrcit soviètic va provocar el rebuig d'una gran part de la població local i la implicació d'altres països (en particular, els EUA, el Pakistan i l'Aràbia Saudita), que van ajudar als qui s'enfrontaven a les tropes de l'URSS amb armes, diners i ensinistrament. Milers de musulmans procedents de diversos països, animats per una motivació religiosa, van anar a l'Afganistan per combatre els ocupants. Una dècada després, el 1989, l'URSS, derrotada, es va retirar del país asiàtic.

Fig. 8. Un avió comercial segrestat per terroristes gihadistes poc abans d'estavellar-se contra una de les torres bessones del World Trade Center (Nova York, 11 de setembre de 2001). Fotografia: Seth McCallister, EPA.

Fig. 9. El saudita Ossama Bin Laden, al centre de la imatge, acompanyat per altres líders d'Al-Qaida: Aiman al-Zawahiri (esquerra) i Mohammed Atef (dreta). Fotografia: EPA.

Un dels qui van viatjar a l'Afganistan a combatre va ser Ossama bin Laden, membre d'una opulenta família saudita. El 1988 Bin Laden va crear una organització, batejada com a Al-Qaida (la Base), en la qual es van enquadrar molts combatents experimentats. En el moment fundacional d'aquest grup, amb Bin Laden hi havia Ayman al-Zawahiri, que més endavant va succeir el dirigent saudita al capdavant d'Al-Qaida. El 23 de febrer de 1998, Al-Qaida i altres grups d'inspiració gihadista van crear una aliança que van anomenar Front Islàmic Mundial per a la Gihad contra Jueus i Cristians i que es va convertir en la xarxa terrorista

internacional que va dur a terme o va induir els atemptats dels anys posteriors.

Al-Qaida va buscar nous enemics als quals enfrontar-se. En primer lloc, va posar el punt de mira en els governs de països musulmans que no aplicaven la xaria o llei islàmica, als quals qualificava d'«apòstates» pel fet que no defensaven la visió radical de la religió que Bin Laden i els seus promovien. En segon lloc, van assenyalar com a objectiu el que van qualificar d'«enemic llunyà», representat sobretot pels EUA, però també pels països occidentals en general.

Tot i que el naixement d'Al-Qaida marca un punt important en la història del terrorisme recent i suposa l'aparició del gihadisme global, abans que es creés aquest grup ja hi havia hagut altres atacs en nom d'un extremisme religiós islamista que es refugiava sota el nom de la gihad. A Espanya mateix, des de 1984 es coneix la presència de terroristes amb aquesta inspiració extremista¹. L'episodi més greu es va produir el 12 d'abril de 1985, quan va esclatar una bomba al restaurant El Descanso, a Torrejón d'Ardoz, i va causar 18 morts i 80 ferits. Un grup anomenat Gihad Islàmica va assumir l'atemptat, l'autoria material del qual continua sense aclarir-se avui dia. Aquest mateix nom l'havien utilitzat per responsabilitzar-se d'un altre atemptat, tot just dos mesos abans, contra un hotel d'Atenes. Aquest hotel, com el restaurant El Descanso, estava ubicat a prop d'una base utilitzada per militars dels EUA, que sovintejaven en els locals atacats. El nom de Gihad Islàmica també el van fer servir el 1983 per assumir els atacs perpetrats contra les casernes que els exèrcits dels EUA i de França tenien a Beirut i que van causar centenars de morts (306 víctimes entre soldats, nord-americans i francesos, i treballadors civils). La policia espanyola, que va investigar la pista de radicals xiïtes d'origen iranià i libanès, atès que la bandera de la Gihad Islàmica havia estat utilitzada pel grup Hezbol·là (Partit de Déu), no va trobar els autors de l'atemptat.

La fi de la guerra de l'Afganistan va provocar la desmobilització d'una gran part dels combatents estrangers, que van retornar als països d'origen, entre els quals hi havia Algèria. Aquests gihadistes experimentats van prendre les armes al seu país després del cop d'Estat de 1992 que va suspendre la segona volta d'unes eleccions generals després que el Front Islàmic de Salvació en guanyés la primera. Aquell episodi va donar peu a l'aparició de diversos grups gihadistes a Algèria que van provocar una guerra civil, conflicte que va durar una dècada i es va saldar amb desenes de milers de morts. Les estimacions més baixes xifren en cent mil el nombre de morts, però hi ha altres càlculs que dupliquen aquesta quantitat. El Grup Islàmic Armat (GIA) va ser l'organització gihadista més destacada que va operar a Algèria; més endavant s'hi va sumar una escissió, el Grup Salafista per a la Predicació i el Combat (GSPC), que més tard es convertiria en Al-Qaida del Magrib Islàmic (AQMI). El GIA va portar la seva guerra a territori francès el 1994 i 1995, amb atemptats que van causar més d'una desena de morts i 200 ferits. Va ser un avançament del que passaria en els primers anys del segle XXI en territori europeu amb altres expressions d'aquest terrorisme.

Luis de la Corte (2018)² diferencia tres fases del gihadisme global: la primera s'estén des de la fundació d'Al-Qaida, el 1988, fins als atemptats de setembre de 2001; la segona

transcorre entre la darrerria de 2001 i l'any 2010, i es caracteritzaria «per la proliferació a escala mundial d'actors no estatals vinculats a Al-Qaida o afins a la seva ideologia-projepte»; i la tercera fase del gihadisme global s'inicia el 2011 a partir del que s'ha anomenat la «Primavera Àrab», que va provocar canvis radicals en països com Tunísia, Egipte, Líbia i Síria.

En la primera etapa s'emmarquen els atemptats que Al-Qaida va perpetrar l'agost de 1998 contra les ambaixades dels EUA a les capitals de Kenya i Tanzània, que van deixar més de dos-cents morts i quatre mil ferits. En aquesta mateixa fase es creen els primers grups gihadistes al lemen, nodrits pels veterans de l'Afganistan que havien retornat a casa i que van acabar convertint-se en Al-Qaida de la Península Aràbiga (AQPA), una de les branques més potents de l'organització fundada per Bin Laden.

Els atemptats de l'11 de setembre de 2001 van provocar una resposta immediata dels Estats Units, que, tot just un mes més tard, van atacar l'Afganistan, el país que acollia la base d'Al-Qaida i on es refugiava la cúpula del grup, protegida pel govern dels talibans, i des d'on s'havia planificat l'atemptat amb els avions contra Nova York i Washington. Dos anys més tard, va començar la segona guerra contra l'Iraq, amb acusacions poc fonamentades contra el govern de Bagdad. Aquest segon conflicte va obrir les portes a una multiplicació de l'activitat gihadista, tant en territori iraquí com fora d'ell, les conseqüències de la qual perduren encara avui.

En el període posterior a l'11-S, Al-Qaida i els seus dirigents es veuen obligats a abandonar l'Afganistan, després d'haver-hi perdut nombrosos efectius. Per adaptar-se a la nova situació, es va configurar el que Luis de la Corte va definir com «un moviment transnacional de contorns difusos i geometria variable». Aquest moviment es va expandir pel centre i el sud de l'Àsia, pel nord del Caucas, per l'Orient Pròxim, per tot el nord de l'Àfrica, l'Àfrica Occidental i la Banya d'Àfrica. En nom seu, o en el de les seves franquícies territorials, s'han comès centenars d'atemptats.

¹ Es pot trobar una relació d'incidents a Fontecha (2004).

² De la Corte (2018). Disponible a Internet, a: http://www.memorialvt.com/wp-content/uploads/2018/03/Informe04_180212.pdf

ACTIVITAT 3**WORLD TRADE CENTER. L'ATEMPTAT QUE VA COLPIR EL MÓN**

Objectius:

Investigar i recollir informació sobre un atemptat que va colpir el món i va marcar un abans i un després en la consideració d'aquest tipus de terrorisme global.

Prendre consciència del dolor i la injustícia que provoca sempre el terrorisme; en aquest cas específic, el d'origen religiós gihadista.

Promoure una actitud d'empatia envers les víctimes, tant d'aquest atemptat com d'altres de similars.

Debate i argumentar sobre la importància d'aquest atemptat en l'ordre internacional i, finalment, fer el mateix entorn de les conseqüències personals i familiars sobre les víctimes.

Després d'haver llegit el text de la sessió 3 cal fer un treball en grup que s'ha de desenvolupar de manera cooperativa i col·laborativa. S'hi pot recórrer a diverses fonts de documentació, però es recomana de fer una recerca a través d'Internet, de manera que es treballi també la competència tecnològica i digital. Si no s'hi troba una informació prou rellevant, suggerim aquest enllaç de la BBC:

<https://www.bbc.com/mundo/noticias-45479565>

O d'altres de plataformes de documentació històrica, com ara:

<https://prensahistorica.mcu.es/es/inicio/inicio.do>

Cal conformar grups de cinc persones. Cada grup ha de cercar informació sobre els atemptats de l'11-S i elaborar un informe breu sobre l'aspecte que li ha tocat estudiar. Cada grup de cinc persones ha de treballar els punts següents:

Context polític internacional del moment.

Grup terrorista autor.

Com van esdevenir-se els fets.

Motivacions i reivindicacions.

Víctimes i conseqüències a escala mundial.

Hi farem servir la tècnica col·laborativa coneguda com la dinàmica del «full giratori». El professor assigna una tasca als equips de base (crear una llista de paraules, redactar un conte, enumerar les coses que saben sobre un tema determinat per conèixer les seves idees prèvies, elaborar una frase que resumeixi una idea fonamental del text que han llegit o del tema que han estat estudiant, etc.) i un membre de l'equip comença a escriure la part que li correspon o la seva aportació en un «full giratori». A continuació, el passa al company del costat seguint la direcció de les agulles del rellotge perquè escrigui la part que li correspongui en el foli, i així successivament fins que tots els membres de l'equip hagin participat en la resolució de la tasca, que, finalment, es lliura al tutor.

Per acabar l'activitat, cal demanar al grup que manifesti la seva impressió sobre el patiment experimentat per les víctimes d'aquest atemptat. El professor pot dinamitzar el debat introduint preguntes d'aquest tipus: *Tot i que els atemptats són diferents, perquè són diferents els contextos sociopolítics i els llocs on es produeixen, consideres que el patiment també és diferent? Són iguals totes les víctimes?*

Fig. 10. Flors i fotografies dipositades en honor a les víctimes de l'11-S en un aniversari d'aquests atemptats.
Fotografia: Justin Lane, POOL.

SESSIÓ

04

EL GIHADISME DESPRÉS DE LA PRIMAVERA ÀRAB

L'anomenat efecte papallona, segons el qual l'aleteig d'una papallona en un extrem del planeta pot acabar causant un huracà a l'extrem contrari, va fer-se realitat al món àrab el 2011. Un episodi local, protagonitzat a Tunísia per un ciutadà desconegut, va generar una successió de canvis polítics revolucionaris en nombrosos països àrabs. El 17 de desembre de 2010, un venedor de fruites es va cremar com un bonze perquè la policia li va confiscar la mercaderia que venia en un mercat i amb la qual es guanyava la vida. A més, el van maltractar. Ofès i desposseït dels seus béns, Mohammed Bouazizi es va calar foc i va perdre la vida el 4 de gener següent.

La desgràcia de Bouazizi va provocar una revolta popular que, en pocs dies, va acabar fent fora el president Ben Ali, que feia 24 anys que governava el país. L'exemple tunisià va provocar un efecte dòmino i es va propagar immediatament per diversos països àrabs. A Líbia, una altra revolta popular va acabar amb el règim del coronel Gaddafi, al poder des de feia 42 anys, mentre que a Egipte la Primavera Àrab es va emportar per davant Hosni Mubàrak, que governava de manera ininterrompuda des de feia tres dècades. Gaddafi va morir durant la revolta, i a Egipte els Germans Musulmans van arribar al poder després d'unes eleccions, tot i que dos anys després el seu govern va ser enderrocat per l'exèrcit. Les protestes es van estendre també, amb efectes desiguals, pel Iemen, Algèria, el Marroc, Oman, Bahrain i Síria. En les revoltes es van ajuntar les protestes dels qui reclamaven que s'hi establissin sistemes plenament democràtics amb les d'altres sectors que advocaven per règims islamistes.

Els canvis polítics van anar acompanyats de l'aparició de fenòmens de violència protagonitzats per diferents grups gihadistes que van intentar treure benefici del desordre provocat per les legítimes revoltes populars. A Tunísia, únic país on es va consolidar un sistema democràtic, operen filials d'Al-Qaida i del Daesh. En aquest país va haver-hi un atemptat el 2002 contra la sinagoga de l'illa de Gerba, en què van morir 22 persones, majoritàriament turistes. L'atac va ser finançat des d'Espanya per un empresari que va enviar a Al-Qaida els diners necessaris a través d'un locutori de Logronyo. Un altre atemptat comès per la filial d'Al-Qaida va ser contra el Museu del Bard, el 2015, amb un balanç de 19 morts, dos dels quals eren veïns de Barcelona.

A l'Egipte hi han operat aquests anys franquícies de l'Estat Islàmic o Daesh i d'altres sigles nascudes després que els Germans Musulmans fossin expulsats del poder.

Fig. 11. Un periodista observa una zona plena d'impactes de bala al Museu del Bard, a Tunísia. Fotografia: Mohammed Messara, EFE.

No obstant això, on ha tingut més presència i activitat el terrorisme gihadista ha estat a Líbia i a Síria. La caiguda de Gaddafi va deixar el país nord-africà dividit i sense una estructura de poder comú, en què els diferents territoris són controlats per grups armats que s'enfronten pel control de les ciutats i dels recursos econòmics. A Líbia s'hi han instal·lat grups gihadistes afins tant a Al-Qaida com al Daesh i des d'allà projecten les seves amenaces a països veïns com ara Tunísia o la zona del Sahel, especialment contra Mali. L'enderrocament de les estructures de poder líbies va deixar fora de control els arsenals del seu exèrcit, que han servit per armar nombrosos grups terroristes, i això ha contribuït a estendre el gihadisme a tots els països de l'àrea del Sàhara on operen nombrosos grups, el més destacat dels quals és Al-Qaida del Magrib Islàmic (AQMI). L'amenaça en el cas de Mali va arribar a un punt tan extrem que va ser necessària la intervenció de les tropes franceses el 2013 perquè el país no quedés sota control d'aquests grups.

A l'Àfrica cal esmentar també el cas de Nigèria, on actua el grup Boko Haram (que, en llengua haussa, significa «l'educació occidental és pecat»), creat l'any 2009 i que després va jurar fidelitat al Daesh. Des que es va constituir ha provocat unes vint mil víctimes mortals i ha dut a terme més de dos mil segrestos, no només a Nigèria, sinó també en països pro-

pers com el Camerun i el Txad. També és intensa l'activitat terrorista que es registra a la Banya d'Àfrica, on actuen un grup afí a Al-Qaida (Al-Shabab) i un altre al Daesh.

A Síria, la Primavera Àrab i la repressió aplicada pel govern van desembocar en una guerra civil que va enfrontar els defensors de l'*statu quo* amb els que estaven descontents amb el règim de Damasc, i en la qual aviat van entrar els grups gihadistes. Primer va ser Al-Qaida, que va constituir una filial batejada com a Front Al-Nusra el 2011. Els primers combatents d'Al-Nusra procedien de l'Iraq, on operava una franquícia d'Al-Qaida que havia anat variant de nom des que la van organitzar el 2003 per enfrontar-se a les tropes dels Estats Units. Inicialment es va dir Organització per al Monoteisme i la Jihad; després la van rebatejar com a Al-Qaida al País dels Dos Rius; i el 2006, van denominar-la Estat Islàmic de l'Iraq. El líder d'aquest grup, Abu Bakr al-Baghdadi, en contra de l'opinió de la direcció d'Al-Qaida, va decidir combatre a Síria, on ja operava el Front Al-Nusra, la qual cosa va provocar la ruptura entre totes dues organitzacions. El grup d'Al-Baghdadi, que havia incorporat nombrosos militars de l'exèrcit de Saddam Hussein a les seves files, a partir de 2013 es va reconvertir en l'Estat Islàmic de l'Iraq i el Llevant (Daesh), que després va quedar abreujat en Estat Islàmic. Els èxits d'aquest grup

Fig. 12. Membres del Daesh a Síria en una demostració de força (25/08/2015). Fotografia: Ho, Zumapress.

el van portar a controlar un gran espai territorial en què el Daesh actuava com el poder d'un Estat efectiu, encara que no tingués cap reconeixement internacional. El Daesh va arribar a controlar una extensió equivalent a la de la Gran Bretanya. Arran de la presa de la ciutat iraquiana de Mossul, Al-Baghda-di s'hi va proclamar califa.

Les guerres de Síria i l'Iraq van provocar una mobilització notable de gihadistes: s'estima que s'hi van traslladar més de 40.000 voluntaris de 120 països (dels quals almenys 237 procedien d'Espanya) per combatre en aquests dos països. La majoria d'aquests voluntaris es van integrar en el Daesh, que havia guanyat prestigi entre els més radicals gràcies al seu ampli domini territorial i també a la seva capacitat per dur a terme un alt nivell de proselitisme i propaganda amb un ús molt eficient de les xarxes socials i els recursos audiovisuals.

El magnetisme de grups com el Daesh no va fer únicament que més de cinc mil residents a Europa es desplaressin a l'Orient Mitjà per combatre-hi, sinó que ha provocat nombrosos atemptats als països europeus. Unes vegades han estat cèl·lules organitzades del Daesh o d'Al-Qaida, i d'altres han estat actors individuals, que no estaven enquadrats orgànicament en aquests grups, però sí que els inspirava la seva doctrina i

els estimulaven les consignes que els seus aparells han impartit durant els darrers anys per aconseguir que qualsevol simpatitzant atempti al país en què resideix. Així, per exemple, l'atemptat contra la revista *Charlie Hebdo*, el gener de 2015, a París, el va perpetrar una cèl·lula enquadrada dins Al-Qaida de la Península Aràbiga i els atemptats del 13 de novembre del mateix any, també a París, amb 130 morts, els va cometre una cèl·lula del Daesh, mentre que els atemptats de Barcelona i Cambrils de l'any 2017 els va dur a terme un grup de gihadistes radicals inspirats també pel Daesh.

La gran mobilització de simpatitzants dels grups gihadistes va generar molta preocupació per la seguretat en els governs europeus. Primer es va intentar impedir que ciutadans residents a Europa es trasllassessin a combatre a l'Orient Mitjà. Tots els governs van posar en marxa mesures per prevenir la radicalització gihadista i per desmantellar les xarxes terroristes que operaven a Europa. Quan el Daesh va començar a ser derrotat i a perdre el territori que controlava, els governs van romandre vigilants per prevenir el retorn dels combatents que s'havien desplaçat a Síria o l'Iraq, atès que la tornada de terroristes ensinistrats i experimentats representa un nou perill de seguretat.

Hi ha dades que posen en relleu l'abast del terrorisme els darrers temps: entre els anys 1994 i 2016, ambdós inclosos, es van comptabilitzar 115.709 incidents terroristes arreu del món, segons recull Luis de la Corte en la publicació esmentada. L'Orient Pròxim i el nord de l'Àfrica acumulen el 34% del total dels actes terroristes, seguits del sud d'Àsia (31,7%), l'Àfrica subsahariana (17,7%) i el sud-est asiàtic (8%). A l'Europa occidental es produeix tot just un 4,35% dels atacs.

La violència gihadista ha costat la vida a 1.703 europeus entre els anys 2000 i 2018, segons dades recollides en el *Llibre blanc i negre del terrorisme a Europa*. Aquesta relació de víctimes mortals inclou les registrades a Madrid arran dels atemptats de l'11 de març de 2004. Hi van perdre la vida 192 persones, amb aquestes bombes, i a aquesta xifra s'hi ha de sumar el cas del policia mort uns dies més tard per un altre artefacte activat pels autors dels atemptats als trens. L'11-M continua sent l'acció terrorista que ha causat més víctimes mortals registrada en territori europeu. L'impacte va ser tan gran que la UE va declarar l'11 de març Dia Europeu de les Víctimes del Terrorisme³.

Quan es fa esment de les desenes de milers de víctimes que ha causat el terrorisme gihadista cal no oblidar que la immensa majoria d'aquestes víctimes eren ciutadans musulmans que vivien en països en què bona part de la seva població professa la religió islàmica. Entre el 80 i el 90 per cent de les víctimes provocades per aquest tipus de terrorisme eren musulmanes.

³ El terrorisme a Espanya es tracta en les unitats didàctiques de Geografia i Història de 4t d'ESO i d'Història d'Espanya de 2n de batxillerat. Totes dues estan disponibles a <http://www.memorialvt.com/publicaciones/#unidades>

ACTIVITAT 4

UN ESPANYOL EN L'EXPLOSIÓ DE L'HOTEL GHAZALA GARDENS

Es proposa llegir el testimoni de Tomás Fraga, ferit en els atemptats que hi va haver a la localitat egípcia de Sharm al-Sheikh el 23 de juliol de 2005. Amb això pretenem assolir els objectius següents:

Reflexionar sobre el que suposa ser víctima d'una violència extrema, com és el cas del terrorisme gihadista.

Debate sobre l'exercici pervers de la violència i el dolor que causa en les víctimes.

Promoure una actitud d'empatia envers les víctimes, tant d'aquest atemptat com d'altres de similars: el de la Sala Bataclan de París, els esdevinguts a Brussel·les o Niça, l'11-M a Madrid o els atemptats a Barcelona i Cambrils.

A partir del cas de Tomás Fraga, cal generar en la classe un debat i intercanvi d'opinions sobre els efectes del terrorisme i sobre l'odi que s'hi va haver d'inocular als qui són capaços de cometre accions com aquestes, emparant-se en l'excusa del suposat alliberament del seu poble i de la seva fe. D'aquesta manera, contraposem l'odi que alimenta tot terrorisme i la renúncia de les víctimes a prendre venjança, amb la confiança que la justícia s'imparteixi amb totes les garanties. En definitiva, en això rau la capacitat de resistència de les democràcies que l'acció terrorista vol combatre.

Fig. 13. Centenars de treballadors es manifesten a les portes de l'Hotel Ghazala Gardens, a Sharm al-Sheikh, Egipte, per protestar contra el terrorisme un dia després de la sèrie d'atacs amb bomba a aquest complex turístic que va matar almenys 90 persones i en va ferir a més de 150 (24/07/2005). Fotografia: Khaled El-Fiqi, EFE.

«Aproximadament a un quart i mig de dues del migdia, quan anava a buscar el meu vehicle aparcad en un carrer lateral de l'Hotel Ghazala Gardens, a l'avinguda principal de Sharm al-Sheikh, mentre passàvem pel pàrquing de l'hotel, just davant de la porta, un vehicle carregat d'explosius s'hi va estavellar i va detonar la seva càrrega. Jo era a uns deu metres... Em vaig despertar a l'altra banda del carrer i dues persones em van ajudar a incorporar-me i em van traslladar amb un vehicle a l'hospital de la ciutat. Estalviaré els detalls posteriors, operacions, recuperació, etc., tant a Egipte com a Espanya, perquè no venen a tomb. Prefereixo quedar-me amb altres moments. En una situació límit que és la mostra de la poca humanitat d'alguns, molts d'altres van donar el millor de si mateixos per aquells que més ho necessitaven i van obviar totes les seves pors. Recordo les persones que em van portar a l'hospital. Companys que van desafiar el caos que regnava a la ciutat i van aconseguir accedir a l'hospital per ser amb mi. Van fer quelcom que de vegades és més important que altres coses: acompanyar-me perquè no em sentís sol. Recordo també el trasllat amb un avió militar al Caire, amb molts de ferits. Una persona, que no sé qui va ser, i suposo que mai no ho sabré, em va posar la mà a la cama per tranquil·litzar-me i calmar-me durant el vol... Recordo els meus pares, la meva germana, la meva empresa, els meus oncles, avis, amics...; tota la gent de l'Hospital Fundación Jiménez Díaz, que van donar el millor de si mateixos, tant mèdicament com humanament, perquè em recuperés. Recordo, en definitiva, tantes persones que, o bé ja formaven part de la meua vida, o bé van començar a formar-ne part i encara hi continuen des d'aquell moment. I em sento afortunat, dins de la desgràcia que em va tocar viure, per estar envoltat de tanta bondat i afecte al meu entorn... El 27 de juliol de 2006, un any i quatre dies després de l'atemptat, vaig tornar a Sharm al-Sheikh... Recordo quan vaig passar per davant de l'ara desaparegut hotel... No vaig tornar a sentir ni por ni temor, ni tan sols rancúnia, sinó pau amb mi mateix, que era el que necessitava. El cercle estava tancat»⁴.

En primer lloc, el professor ha de contextualitzar el testimoni de Tomàs. Per a això, cal que faci un repàs històric d'aquells anys i rememori el context en què es va produir l'atemptat de Sharm al-Sheikh.

En segon lloc, cal distribuir el grup classe en parelles. Un cop agrupats d'aquesta manera, l'alumnat ha de llegir individualment el text i comentar-lo amb el company. Tots han de conèixer bé el text i han d'analitzar-lo i compartir-ne les opinions.

En tercer lloc, amb vista al debat en grup classe, cal plantejar les preguntes següents abans d'entrar en comentarís: hi ha diferències entre aquest atemptat i d'altres de generats pel terrorisme de justificació islamista? Hi ha diferències entre el pensament i l'acció dels diversos grups terroristes gihadistes i els d'altres grups terroristes? Com veieu el comportament de Tomàs? Creieu que vosaltres, si fóssiu colpejats pel terrorisme, actuaríeu d'una manera semblant?

Per acabar, cal que es presentin les conclusions finals, que es poden recopilar digitalment, en suport paper o en el format que es desitgi.

⁴ En López Romo (2018).

ORIENTACIONS

PER TREBALLAR

ELS MATERIALS

MATÈRIA

Història del Món Contemporani, 1r curs de batxillerat.

VINCULACIÓ AMB EL CURRÍCULUM OFICIAL

Els continguts d'aquesta unitat didàctica es vinculen amb el bloc 10 (El món actual des d'una perspectiva històrica). Reial decret 1105/2014, de 26 de desembre, pel qual s'estableix el currículum bàsic de l'educació secundària obligatòria i del batxillerat (BOE del 3 de gener de 2015).

TEMPORALITZACIÓ

D'acord amb el que estableix el Reial decret 1105/2014, «La història estudia les societats al llarg del temps, seguint un criteri cronològic», de manera que aquesta unitat s'ha de desenvolupar durant l'últim trimestre del curs.

Per desenvolupar-la completament es pot disposar de 4 sessions, tot i que, a criteri de professor, és possible triar-ne només alguna.

OBJECTIUS

Amb caràcter general, els objectius que cal assolir els recull l'article 25, «Objectius», del Decret, el qual estableix que el batxillerat ha de contribuir a desenvolupar en l'alumnat les capacitats que els permetin d'exercir la ciutadania democràtica, des d'una perspectiva global, i d'adquirir una consciència cívica responsable, inspirada en els valors de la Constitució espanyola i en els drets humans, que fomenti la corresponsabilitat en la construcció d'una societat justa i equitativa.

Aquesta proposta didàctica sobre el terrorisme internacional al món contemporani es desenvolupa en quatre sessions de treball amb alumnat de 1r curs de batxillerat dins l'assignatura d'Història del Món Contemporani. Per a això, s'han tingut en compte les directrius curriculars en vigor, com també diverses reflexions i orientacions. De manera molt especial i resumida, en aquest treball es pretén:

Conèixer les diferents definicions de terrorisme i els elements característics principals.

Estudiar el recorregut del terrorisme modern des dels seus orígens fins a l'actualitat. Analitzar-ne les característiques principals en els segles XIX i XX.

Identificar el naixement del terrorisme global.

Conèixer el gihadisme després de la Primavera Àrab.

Construir una opinió crítica sobre el terrorisme com a fenomen mundial des del coneixement de la història i del context social, polític i cultural en què sorgeix i es desenvolupa.

CONTINGUTS

Els continguts del bloc 10 (El món actual des d'una perspectiva històrica) que s'han tingut en compte són:

La caiguda del mur de Berlín i els atemptats de Nova York: la globalització i els mitjans de comunicació. L'amenaça terrorista en un món globalitzat. L'impacte científic i tecnològic. Europa: repte i unió. Trets rellevants de la societat nord-americana al començament del segle XXI, després dels atemptats de l'11-S del 2001.

Més concretament, cal treballar:

Introducció: Què és el terrorisme?

Les quatre onades de terrorisme.

El naixement del terrorisme global.

El gihadisme després de la Primavera Àrab.

COMPETÈNCIES CLAU

Les competències clau que es desenvolupen amb aquesta unitat són les següents:

Competència en comunicació lingüística, atès que per fer les activitats és imprescindible tant la lectura comprensiva com la capacitat per produir textos i una expressió oral adequada.

Competència digital, atès que cal emprar els mitjans tecnològics d'informació i comunicació per completar algunes activitats.

Competència social i cívica, perquè l'alumnat es posi al lloc de la víctima i compregui la importància de la convivència pacífica, i també els conceptes de democràcia, justícia, igualtat, ciutadania i drets humans.

RECURSOS

Per desenvolupar aquesta unitat didàctica és imprescindible disposar d'una aula amb un canó de projecció i altaveus. Per al treball amb els textos és aconsellable el lliurament de fotocòpies, tot i que es pot optar per projectar els textos, llegir-los en veu alta i treballar amb el text projectat. Si no es disposa d'una aula d'aquestes característiques, es recomana de fer la sessió en una aula d'informàtica, o bé emprar ordinadors portàtils tipus Escola 2.0, si és que el centre en disposa.

ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE

D'acord amb el que estableix el Reial decret 1105/2014, de 26 de desembre, l'estàndard d'aprenentatge que correspon a aquesta unitat didàctica, extret del bloc 10 (El món actual des d'una perspectiva històrica), és el següent:

2.1. Realitza una recerca guiada a Internet sobre l'amenaça terrorista, les organitzacions que la sustenten, els actes més rellevants (Nova York, 11S; Madrid, 11M; Londres, 7J, etc.), els seus símbols i les seves repercussions en la societat (la ciutadania amenaçada, les associacions de víctimes, la mediació en conflictes, etc.) i analitza i comunica la informació més rellevant.

Aquest estàndard d'aprenentatge es dividirà en diversos indicadors d'acord amb la distribució de continguts i, al seu torn, han d'estar inserits en una senzilla rúbrica a fi de facilitar-ne l'avaluació.

INTRODUCCIÓ: QUÈ ÉS EL TERRORISME?

- a. Defineix terrorisme, però no sap analitzar-ne les implicacions com a fenomen mundial.
- b. Explica correctament totes les definicions del terrorisme com a fenomen mundial i també els elements característiques principals.
- c. Construeix una opinió crítica sobre el terrorisme com a fenomen mundial des del coneixement de la història i del context social, polític i cultural en què sorgeix i es desenvolupa.

LES QUATRE ONADES DE TERRORISME

- a. Coneix l'existència de les quatre onades de terrorisme.
- b. Identifica i explica correctament algunes de les quatre onades de terrorisme.
- c. Relaciona completament cadascuna de les onades de terrorisme amb el context polític en què van néixer; l'orientació ideològica predominant, les organitzacions que les van protagonitzar; els llocs que van patir més atemptats, les principals tàctiques i objectius.

EL NAIXEMENT DEL TERRORISME GLOBAL

- a. Coneix l'origen del terrorisme global.
- b. Identifica algunes de les fases del terrorisme del segle XXI.
- c. Relaciona completament les fases del gihadisme global amb les organitzacions d'aquest terrorisme, com també els atemptats que van dur a terme des del seu origen fins a l'actualitat.

EL GIHADISME DESPRÉS DE LA PRIMAVERA ÀRAB

- a. Coneix l'existència del gihadisme després de la Primavera Àrab.
- b. Identifica algunes de les accions terroristes del gihadisme des de la Primavera Àrab fins a l'actualitat.
- c. Relaciona completament les organitzacions gihadistes, com també els atemptats que van cometre des de la Primavera Àrab fins a l'actualitat des d'un plantejament crític.

CRITERIS I INSTRUMENTS D'AVUACIÓ

CRITERIS D'AVUACIÓ

L'alumnat ha de:

Descriure els efectes de l'amenaça terrorista (gihadisme, etc.) sobre la vida quotidiana, explicant-ne les característiques.

Resumir els reptes que afronta la Unió Europea al món actual i distingir els problemes que té per mostrar-se com a zona geopolítica unida enfront d'altres àrees.

Descriure l'evolució del món islàmic en l'actualitat i resumir-ne els trets econòmics, polítics, religiosos i socials.

Obtenir i seleccionar informació de diverses fonts (bibliogràfiques, Internet) que expliquin els diversos fets que determinen el món actual.

PROCEDIMENTS I INSTRUMENTS D'AVUACIÓ

Els alumnes han de fer en el seu quadern les activitats sobre els textos i la recerca a Internet. En el desenvolupament de les quatre sessions hi ha de participar activament tot l'alumnat de la classe. La persona docent ha d'avaluar les activitats en el quadern de cada alumne d'acord amb les rúbriques que estableixen els estàndards d'aprenentatge. A més, ha d'anotar tant les intervencions de cada alumne com l'encert d'aquestes intervencions respecte als assumptes tractats en cada moment.

La quantificació és el resultat d'una transposició numèrica per a l'avaluació, però cal que incidim en el fet que l'alumnat revisi l'aprenentatge de: a) el contingut històric sobre els quatre blocs de contingut seleccionats en aquesta unitat didàctica («La caiguda del mur de Berlín i els atemptats de Nova York: la globalització i els mitjans de comunicació. L'amenaça terrorista en un món globalitzat. L'impacte científic i tecnològic. Europa: repte i unió. Trets rellevants de la societat nord-americana al començament del segle XXI, després dels atemptats de l'11-S del 2001»); i b) sobre el discurs crític que han estat capaços de desenvolupar a partir de les estratègies històriques que aquest estudi els ha proporcionat.

Pel que fa a la quantificació, el valor numèric de les rúbriques és el següent:

A cada alumne se li assigna la xifra que indica la rúbrica que hagi assolit, amb el benentès que qui no fa les feines ni demostra haver assolit el mínim de la rúbrica rep un 1. Un cop assignats tots els valors de les rúbriques, cal fer-ne la suma. La qualificació d'aprobat es troba entre el 12 i el 24; en què 24 és la màxima. Per obtenir una qualificació sobre 10 cal dividir el nombre obtingut entre 2,4.

Ballesteros, M. A. (2016): *Yihadismo*. Madrid: La Huerta Grande.

De la Corte, L. (2018): «La Yihad de Europa. Desarrollo e impacto del terrorismo yihadista en los países de la Unión Europea (1994-2017)», *Informe del Centro Memorial de las Víctimas del Terrorismo (4)*, 10-50.

Fontecha, R. (2004): «Incidentes y atentados de terrorismo islamista relacionados con España. 1984-2004», dins F. Reinares i A. Elorza (ed.): *El nuevo terrorismo islamista*. Del 11-S al 11-M. Madrid: Temas de Hoy, p. 295-312.

González Calleja, E. (2012): *El laboratorio del miedo: una historia general del terrorismo: de los sicarios a Al Qa'ida*. Barcelona: Crítica.

López Romo, R. (2018): *Memorias del terrorismo en España*. Madrid: Los Libros de la Catarata.

Pagazaurtundua, M. (2018): *El libro blanco y negro del terrorismo en Europa*. Brussel·les: Parlament Europeu. Grupo ALDE.

Pujolas, P., Lago, J. R., Riera, G., Pedragosa, O. i Soldevilla, J. (2008): *Algunos recursos didácticos para el aula cooperativa*. Vic: UVIC.

Reinares, F. (2003): *Terrorismo global*. Madrid: Taurus.

Reinares, F. (25 de març de 2012). *Coreografía Global del Terrorismo*. Madrid: ARI. Real Instituto Elcano, p. 4.

UNITAT DIDÀCTICA PER A HISTÒRIA
DEL MÓN CONTEMPORANI

1r BATXILLERAT

